

ARCANUM DIVINAE SAPIENTIAE

XIII. LEÓ PÁPA ARCANUM DIVINAE SAPIENTIAE kezdetű enciklikája

A HÁZASSÁG FÖLBONTHATATLANSÁGÁRÓL RÓMA, 1880

BEVEZETÉS

A MEGÚJÍTÁS MŰVE

Az isteni Bölcsesség titokzatos terve, amelynek megvalósítására jött az emberiség Üdvözítője, Jézus Krisztus, arra irányul, hogy az elöregedett és elavult világot Benne és Általa isteni módon megújítsa. E tervet Szent Pál az Efezusiakhoz írt levelében ezzel a nagyszerű mondattal fejezi ki: Isten kinyilvánította "akarátának titkát...", hogy Krisztusban újít meg mindent, ami az égben és a földön van" (Ef 1,9--10.). És valóban, az Úr Krisztus miközben végrehajtotta a parancsot, amit az Atya adott neki, elúzvén a régiséget, mindennek új formát és új arcot adott. A sebeket, melyeket az őszülők bűne ütött az emberi természetben, meggyógyította: az embert, aki korábban a harag fia volt, visszaállította Isten kegyelmébe; a tévelygés hosszú időszaka után visszavezette az igazsághoz; a sokféle tisztátalanság szennyétől megmosva ismét erényekkel ruházta föl; visszaadván az örök boldogság örökségét, bizonyossá tette a reményt, hogy az esendő és halandó emberi test egykor a halhatatlanság és a mennyei dicsőség részese lesz. S hogy jótéteményei mindaddig megmaradjanak, amíg csak ember él a földön, helyetteséül alapította az Egyházat, és a jövőbe látva megparancsolta, hogy bármi rendetlenség lép föl az emberi társadalomban, azt hozza rendbe, s ha valami megsérül, állítsa helyre az Egyház.

Igaz, hogy a megújításnak ez az isteni műve elsősorban és közvetlenül a kegyelem rendjében érinti az embert, mindazonáltal drága és üdvös hatásai és gyümölcssei bőségesen kiáradnak a természet rendjére is; ezért minden területen nem kis tökéletesség részese lesz mind az egyes ember, mind az egész emberiség egyetemes közössége. Amióta ugyanis a kereszténység létezik, az egyes embereknek lehetősége nyílik arra, hogy megtanulják és megszokják az Isten atyai gondviselésében való megnyugvást, és éljen bennük a mennyei segítség elnyerésének csillogó reménye. Ezekből pedig bátorság, mértéktartás, állhatatosság, kiegyensúlyozott és békés lelkület és sok más nagyon értékes erény fakad, a polgári társadalom és a család számára pedig csodálatos méltóság, szilárdság és megbecsülés következik. Méltányosabb és szentebb lesz a kormányzók tekintélye, készségesebb és könnyebb a népek engedelmissége, szorosabb a polgárok összetartozása és biztonságosabb állapotba kerül a tulajdonjog. A keresztény vallás törődik és foglalkozik mindazzal, ami a polgári élet számára bármilyen formában hasznos lehet. Olyannyira, hogy Szent Ágoston szerint az Egyház akkor sem tehetne többet az emberiség földi boldogulásáért, ha csak ennek szolgálatára lenne teremtve.

E sok jó közül most nem áll szándékunkban mindet egyenként részletezni; kizárólag a családi életről kívánunk szólni, melynek kezdete és alapja a házasság.

I. A HÁZASSÁG MEGÚJÍTÁSA

1. A HÁZASSÁG ŐSFORMÁJA

Mindannyian tudjuk, Tisztelendő Testvérek, honnan ered igazában a házasság. Igaz, a keresztény vallás ellenségei nem akarják elismerni az Egyház állandó tanítását a

házasságról, és megpróbálják kitörölni ennek emlékezetét a népekből, az igazság világosságát azonban sem kioltani, sem elhomályosítani nem tudják. Emlékeztetünk a mindenki által ismert és kétségbe nem vont igazságra: Miután a teremtés hatodik napján Isten a föld porából megformálta az embert és arcába lehelte az élet leheletét, társnőt akart neki adni, akit az alvó férfi oldalából csodálatosan alkotott meg. Ezzel a gondviselő Isten azt akarta, hogy ez az emberpár legyen minden ember természetes eredete, s tőlük terjedjen el az emberi nem, melynek további nemzedékei szüntelen leszármazás által őrizték és adják tovább az életet. S hogy a férfi és a nő kapcsolata még jobban megfeleljen Isten végtelen és bölcs tervének, már e kezdeti időben felruházta két kiemelkedően nemes vonással: az egységgel és az állandósággal.

Az evangéliumban látjuk, hogy Jézus Krisztus isteni tekintélyével ugyanezt nyíltan hirdette és megerősítette. A zsidók és a tanítványok előtt tanúskodott arról, hogy a házasság alapításától kezdve egy férfi és egy nő kapcsolata, s a kettőből szinte egy test lesz; a házassági kötelék pedig Isten akaratából oly bensőséges és oly erős, hogy emberek közül azt senki föl nem oldhatja vagy el nem szakíthatja. "Az ember feleségéhez ragaszkodik és ketten egy test lesznek. Így tehát már nem ketten vannak, hanem egy test. Amit tehát Isten egybekötött, ember szét ne válassza." (Mt 19, 5--6)

2. A HÁZASSÁG ROMLÁSA A POGÁNYOKNÁL ÉS A ZSIDÓKNÁL

A házasságnak ez a nagyszerű és kiváló formája idővel romlani és bomlani kezdett a pogány népek között; s még a zsidók körében is mintha elhomályosult volna. A zsidók között ugyanis elterjedt a szokás, hogy egy férjnek több felesége is legyen; mikor pedig Mózes "szívük keménysége miatt" megengedte nekik a válólevéllel való elbocsátást, szokásba jött a válás.

Szinte hihetetlen, hogy a pogány népeknél mennyire megromlott és eltorzult a házasság, mert a legkülönbébb tévedések és a legocsmányább szenvedélyek áldozata lett. Úgy tűnik, hogy az összes nemzetek többé-kevésbé elfelejtették a házasság eredetét és eredeti eszményét, s ezért idővel olyan törvényeket hoztak a házasságról, amelyeket az állam látott jónak, s nem olyanokat, melyek megfeleltek volna a házasság természetének. A törvényhozók által előírt ünnepélyes szertartások megtartóit tisztességes feleségnek, meg nem tartóit ágyasoknak nevezték. Az is kialakult, hogy az állam vezetői szabták meg, ki házasodhat, s ki nem, és a sok méltánytalan törvény miatt sokakat ért jogsérelem. Ezenkívül a többnejűség, a többférjűség és a válás következtében nagy mértékben fellazult a házassági kötelék.

De magán a házasságon belül is nagy felfordulás keletkezett a jogok és kötelességek tekintetében. A férfi ugyanis tulajdonjogot nyert a feleség felett, és úgy bánt vele, mint egyszerű használati tárggyal; önmagát pedig féktelen és nyers szenvedélyei élvezetében teljesen szabadnak vélte, s megengedettnek tartotta, hogy utcanőkkel és szolgálóival éljen, mintha a bűn nem az akarat kérdése volna, és a méltóság fölmentene alóla. A férj ezen szabadossága által megalázott nő számára az volt a legszomorúbb, hogy vagy az érzéki vágyak kielégítésének, vagy a gyermekek nemzésének eszköze lett. Nem szégyellték azt sem, hogy a feleséget úgy adják és vegyék, mint az élettelen tárgyakat. Az ilyen házasságból születő család szükségszerűen az állam vagy a családfő jogkörébe tartozott és olyan törvények alatt állt, melyek nemcsak azt tették lehetővé, hogy a családfő köthette és bonthatta gyermekei házasságát; hanem azt is, hogy életük felett is kénye-kedve szerint rendelkezessék.

3. A HÁZASSÁG FELBONTHATATLANSÁGÁNAK HELYREÁLLÍTÁSA

Mindezen gaszágok és gyalázatok közepette, melyek beszennyezték és megterhelték a házasságot, Isten gondoskodott felemeléséről és meggyógyításáról. Jézus Krisztus ugyanis, az emberi méltóság helyreállítója és a mózesi Törvény tökéletesítője, nem

egyszer és nem kis gonddal foglalkozott a házassággal. Kánában megtisztelte jelenlétével a házasságkötést, és emlékezetessé tette első csodájával! Attól a naptól kezdve új lehetőségek fakadtak a házasságban a megszentelődésre. Ezután visszaállította eredeti méltóságába a házasságot, részben azzal, hogy rossznak nyilvánította a zsidók szokását, mely szerint több feleséget tartottak és visszaéltek a válólevél lehetőségével; részben és leginkább azzal, hogy megparancsolta: senki ne merészelje felbontani azt, amit Isten egy örök kapcsolat kötelékével egybekötött. Miután eloszlatta a mózesi Törvényre hivatkozók nehézségeit, mint legfőbb Törvényhozó, így rendelkezett a hitvesekről: "Mondom pedig nektek, hogy aki elbocsátja feleségét, kivéve a parázناسág esetét, és mást vesz el, házasságot tör és aki elbocsátott nőt vesz feleségül, házasságot tör" (Mt 19,9).

Ami isteni tekintéllyel mint határozat és törvény elhangzott a házasságról, azt az isteni törvény hírnökei, az apostolok, hogy emlékezetét fenntartsák, részletesebben és teljesebben írásba foglalták. Így az apostolokra kell visszavezetnünk azt, amit az egyetemes Egyház, a szentatyák és a zsinatok mindig tanítottak, nevezetesen, hogy az Úr Krisztus a házasságot szentség rangjára emelte; úgy intézkedett, hogy a házastársak az Általa kiérdemelt kegyelem éréjével és oltalmával magában a házasságban szentelődjenek meg. A házasságban, amely csodálatos módon hasonlít az Úr és az Egyház misztikus kapcsolatához, a természetes szeretetet is tökéletesítette, s a férfi és a nő természetes kapcsolatát is nemesebbé tette az isteni szeretet kötelékével. Szent Pál így ír "Férfiak! Szeressétek feleségeteket, mint Krisztus is szerette az Anyaszentegyházat, és önmagát adta érte, hogy megszentelje.... Úgy kell a férfiaknak is szeretniük feleségüket, mint saját testüket... Mert soha senki a maga testét nem gyűlöli, hanem táplálja és ápolja, mint Krisztus is az Anyaszentegyházat; mert az Ő testének tagjai vagyunk, az Ő húsából és csontjaiból. Ezért az ember elhagyja atyját és anyját és feleségéhez ragaszkodik, és ketten egy testté lesznek. Nagy titok ez, én pedig Krisztusra és az Anyaszentegyházra nézve mondom." (Ef 5,25--33.)

Hasonlóképpen az Apostoloktól tudjuk, hogy Krisztus parancsa szerint a házasság egysége és örök szilárdsága, amely a házasság őseredete óta kötelező volt, szent és mindig sérthetetlen. Ismét csak Szent Pál mondja: "Azoknak pedig, akik házasságban vannak, nem én parancsolom, hanem az Úr, hogy a feleség ne váljék el férjétől; ha pedig elválik, házasság nélkül maradjon, vagy békéljen meg a férjével" (1Kor 7,10--11). És ismét: "Az asszony kötve van a törvényhez, ameddig férje él; hogy ha a férje meghalt, fölszabadul" (1Kor 7,39). Ebből következően a házasságot úgy kell tisztelni, mint "nagy szentséget" (Ef 5,32), mint mindenben tiszteletreméltó jó, tiszta dolgot, mennyei valóságok képét és jelét (Zsid 13,4).

4. A HÁZASSÁG SZENTSÉGI RANGRA EMELÉSE

Az elmondottakkal még nem merítettük ki a keresztény házasság tökéletességét. Először azért nem, mert a keresztény házasság nemesebb célokat kapott a korábbiaknál. Rendeltetése ugyanis nemcsak az, hogy az emberi nem létszámát növelje, hanem hogy az Egyház számára gyermekeket szüljön, akik a szentek polgártársai és Isten háza népe (Ef 2,9), hogy "megszülessék az igaz Istent és Megváltónkat, Jézus Krisztust ismerő és dicsőítő nép, s hogy erre fel is neveljék őket" (Római Katekizmus VII. fej.). Másodszor, mert pontos meghatározást nyert mindkét házafél minden joga és kötelessége. Mindkettőjüknek mindig olyan érülettel kell élnie, hogy a legnagyobb szeretetet, az állandó hűséget és a mindenre kiterjedő támogatást nyújtsák egymásnak szüntelen.

A férj a család irányítója és az asszony feje. Az asszony, mivel hús a férj húsából és csont az ő csontjából, úgy engedelmeskedjék a férjének, mint társ, nem pedig mint rabszolganője, azaz engedelmisségét méltóságnak és tisztességnek kell kísérnie. Az előljáró férjben és az alárendelt asszonyban -- mert az előbbi Krisztus, az utóbbi az Egyház képmása -- az isteni szeretetnek kell vezérelnie a kötelességek teljesítését. "Mert a férfi feje az asszonynak, mint Krisztus feje az Anyaszentegyháznak. . . De amint az

Anyaszentegyház engedelmeskedik Krisztusnak, úgy az asszonyok is férjüknek mindenben"(vö. Ef 5,23--24). A gyermekeknek engedelmeskedniük kell szüleiknek és lelkiismeretük miatt kell tisztelniük őket; a szülőknek pedig szüntelenül gondoskodniuk kell gyermekeik védelméről és főleg az erényekre való nevelésükről: "Atyák, . . . neveljétek gyermekeiteket az Úr tanításában és fenyítékében" (vö. Ef 6,4). Ezekből érthető, hogy a házastársaknak számos és nem könnyű feladata van, de e kötelességek a jó házastársaknak a szentség erejéből következően nemcsak elviselhetőek, hanem édesek is.

5. AZ EGYHÁZ A MEGÚJÍTOTT HÁZASSÁG ÓRE

Krisztus tehát -- mivel ily nagy méltóságra emelte a megújított házasságot -- ennek teljes tanítását az Egyházra bízta. Az Egyház pedig a keresztények házassága fölött kapott hatalmát mindig és mindenütt úgy gyakorolta, mint aki hatalmát nem az emberek közmegegyezésétől, hanem isteni Alapítójától kapta.

Nem szorul bizonyításra, hiszen közismert, hogy hányszor és mennyire virrasztott az Egyház afölött, hogy a házasság szent volta megmaradjon, s csorbát ne szenvedjen. Tudjuk, hogy már a jeruzsálemi zsinat elítélte a paráznakat, azaz az elváltak és nem házások kapcsolatát (vö. ApCSel 15,29). Szent Pál kárhoztatta a korintusiak közt előfordult vérfertőzést (1Kor 5,5) Ugyanilyen határozottsággal utasította vissza az Egyház mindig azokat, akik a keresztény házasságot támadták: az ősegyházban a gnosztikusokat, manicheusokat és montanistákat; korunkban a mormonokat, a sansimonistákat, és a falanszteristákat.

Hasonlóképpen az Egyház létrehozta a mindenkit egyformán érintő házasságjogot azzal, hogy megszüntette a rabszolgák és szabadok közötti korábbi megkülönböztetést; hogy egyenlő jogokkal ruházta föl a férjet és a feleséget, mert mint Szent Jeromos mondja: "Nálunk ha valamit nem szabad az asszonymak, azt nem szabad a férjnek sem, mert ugyanannak a szolgálatnak részesei". Mindkét házastársat ugyanazok a jogok és kötelességek illetik meg, hiszen az Egyház helyreállította és védelmezte a nő méltóságát; megtiltotta a férjnek, hogy megölje házasságtörő feleségét, s hogy megsértse a hűséget, amelyre esküt tett. Az is jelentős, hogy az Egyház amennyire tudta, korlátozta a családfő hatalmát a gyermekek házassága fölött, nehogy ezek a házasságkötés kérdésében elveszítsék jogos szabadságukat; hogy a rokonok közötti házasságokat bizonyos fokig bezárólag érvénytelennek nyilvánította azért, hogy a házastársak természetfölötti szeretete szélesebb körben áradhasson ki; hogy törődött az erőszak, a megfélemlítés és a tévedés távoltartásával a házasságkötésnél; s hogy a hitvesi ágy tisztaságát, a személyek biztonságát, a hitvesek megbecsülését és a vallás épségét biztosítani akarta. Végezetül az isteni törvények erejével és gondosságával óvta az Egyház a házasság intézményét, annyira, hogy aki a tényeket méltányolja, láthatja, hogy a házasság ügyében kezdettől fogva az Egyház az emberi nem legjobb óre és oltalmazója. Bölcsessége az idők múlását, az emberek gonoszságát és az államok változásait mind győzelmesen túlélte.

II. AZ EGYHÁZ HÁZASSÁGI JOGHATÓSÁGA

Az emberi nem ellenségének, a sátánnak mesterkedései folytán vannak, akik hálátlanul elutasítják a megváltás javait, és megvetik vagy nem veszik tudomásul a házasság megújítását és tökéletesítését. Sajnálatos módon régen is voltak olyanok, akik valamilyen oldalról ellenségei voltak a házasságnak; a mi korunkban azonban sokkal veszedelmesebben vétének azok, akik alapjaiban akarják fölforgatni a házasságot. Ennek oka pedig elsődlegesen az, hogy sokak lelkét áthatotta a hazug filozófia és a megromlott erkölcs, ezért semmi nem esik annyira nehezükre, mint az alárendeltség és az engedelmisség. Elkeseredett harcot folytatnak azért, hogy ne csak az egyes emberek, hanem a családok, sőt az egész emberiség is gőgösen elutasítsa magától Isten uralmát.

1. AZ EGYHÁZAT MEGILLETI A JOGHATÓSÁG, MERT A HÁZASSÁG SZENT

Mivel pedig mind a család, mind a társadalom forrása és kezdete a házasság, elsősorban ezt akarják kivonni az Egyház joghatósági köréből. Teljesen meg akarják fosztani szent jellegétől és azoknak a jelentéktelen ügyeknek a halmazába akarják sorolni, melyeket emberek hoztak létre, és a polgári jog rendelkezési körébe tartoznak. Ebből szükségszerűen adódik, hogy az Egyház kizárásával az államok vezetőire akarják bízni az egész házasságjogot. És ha valaki az Egyház jogának védelmében a történelmi múltra hivatkoznék, azt azzal akarják elhallgattatni, hogy az Egyháznak csak a fejedelmek nagylelkűsége vagy egyszerűen jogtalanosság következtében volt a házasságokra kiható jogköre. Eljött azonban az idő -- mondják --, hogy az állam határozottan követelje a maga jogait és teljesen hatáskörébe vonja a házasságot.

Innen született az úgynevezett "polgári házasság"; innen a házassági akadályokat szabályozó polgári törvények; innen a házassági ügyekben hozott ítéletek, akár jogosan kötötték meg a házasságot, akár jogtalanul. Végül is az Egyháztól elragadtak már minden jogalkotási és ítélkezési hatalmat, annyira, hogy nincsenek tekintettel sem isteni hatalmára, sem hasznos törvényeire, melyekkel oly sok évszázadon át éltek a népek, kikhez a civilizáció is a keresztény bölcsességgel együtt jutott el.

Mindazonáltal a "naturalisták és mindazok, akik imádással hódolnak az államhatalom előtt és gonosz tanításaikkal egész országokat be akarnak hálózni, nem térhetnek ki a hamisság vádjára elől. Mivel ugyanis a házasság szerzője Isten, és a házasság kezdettől fogva Isten Igéje megtestesülésének bizonyos előképe volt, egy olyan szent és vallásos mozzanat van benne, amit nem emberek találtak ki, hanem veleszületett; nem járulékosan, hanem sajátjásként van a házasság természetébe oltva. Ezért III. Ince és III. Honorius pápa méltán mondhatta: "A hívőknél és a hitetleneknél egyaránt létezik a házasság szentsége." Tanúnak hívjuk a régi kor emlékeit, azoknak a népeknek szokásait és intézményeit, melyek műveltségükben, civilizációjukban és jogalkotásukban fejlettebbek: a házasság ezeknél a népeknél mindig vallásos és szent jellegű. Ezért szerepel náluk a házasságkötésnél pap, illetve főpap szolgálata bizonyos szertartás keretében. Ilyen nagy ereje van az emberiség lelkiismeretének, az őseredetre való emlékezésnek azoknál a népeknél is, melyek nem kapták meg a kinyilatkoztatást!

Így tehát a házasság természete szerint szent. Ebből pedig az következik, hogy nem fejedelmi önkénynek, hanem a szent dolgokat kizárólagosan tanító és őrző Egyház isteni tekintélyének kell szabályoznia.

2. AZ EGYHÁZAT MEGILLETI A JOGHATÓSÁG, MERT A HÁZASSÁG SZENTSÉG

Figyelembe kell vennünk továbbá a szentségi méltóságot, melynél fogva a keresztények házassága minden más házasság fölött áll. A szentségek kérdésében pedig, Krisztus akaratából egyedül az Egyház intézkezhessen, ezért lehetetlen akárcsak részben is polgári hatóságokra ruházni a szentségekre vonatkozó rendelkezési jogot.

3. A TÖRTÉNELEM TANÚSÁGA

a) Az egyház nem elbitorolta a polgári jogot.

Végül nagy súllyal esik latba, nagy a történelem tanúsága arról, hogy az Egyház szabadon és következetesen gyakorolta a szóbanforgó házassági törvényhozást és bíraskodást oly időszakokban is, amikor az államok vezetői beleegyeztek a fentebb említett bűnökbe, vagy hallgatólagosan tudomásul vették azokat. Képtelenség és hihetetlen volna föltételezni, hogy az Úr Krisztus a provincia római helytartójától vagy a zsidók véneitől kapta volna a felhatalmazást, hogy kárhóztassa a zsidók többnejűségét és a válólevéllel történő elbocsátást.

Hasonlóképpen esztelenség volna állítani, hogy Szent Pál Tiberius, Caligula vagy Néró császár engedélyével, illetve hallgatólagos beleegyezésével tiltotta volna a válást és a vérfertőző kapcsolatot. Egyetlen józan gondolkodású ember sem győzhető meg arról, hogy a házasság szentségéről és fölbontathatatlanságáról (Apostoli kánonok 16--18.), a rabszolgák és szabadok házasságáról hozott törvényeket az Egyház a római császároktól ráruházott hatalommal alkotta volna, hiszen ezek a császárok a kereszténység halálos ellenségei voltak, s nem volt más céljuk, mint hogy Krisztus ifjú Egyházát véres üldözésekkel kiirtsák. Márcsak azért sem eredhetnek az Egyház házassági törvényei a császárokról, mert annyira eltérnek a korabeli polgári jogtól, hogy Antiochiai Szent Ignác (Levél Polikárp püspökhöz), Jusztinosz (Nagy Apológia 15) , Athenagorasz (Legatio pro christianis 32--33) és Tertullianus (De corona militum 13.) nyilvánosan jogtalannak és házasságtörőnek nevezte az olyan együttélési formákat, amelyeket a császári törvények elismertek.

b) Az Egyház nem uralkodóktól kapta joghatóságát.

Ha pedig úgy tűnnék, hogy az Egyház a keresztény császároktól nyerte házassági joghatóságát, meggondolandó, hogy a pápák és a zsinatokra összegyűlt püspökök mindig szabadon és joghatóságuk tudatában hoztak tiltó vagy pozitív törvényeket a házasságról koruk szükségletei szerint, bármennyire eltérőnek látszott is határozatuk a polgári törvényektől. Mindenki tudja, hogy a házassági akadályok -- a fogadalom, a valláskülönbség, a vérrokonság, a bűntény, a köztisztesség -- kérdésében a hispániai, arles-i és kalkedoni zsinat hány olyan határozatot hozott, amelyek messze eltértek a császári történektől.

c) Az uralkodók elismerték joghatóságát.

Történeti tény, hogy a fejedelmek nem hogy maguknak követelték volna a keresztény házasság törvényalkotását, hanem elismerték, hogy ez a joghatóság az Egyházat illeti. Honorius, Theodóziosz és Justinianus császár megvallotta, hogy a házasságot érintő kérdésekben nem tehet mást, mint hogy támogatja és őrzi az egyházi törvényeket. S ha a királyok házassági akadályok ügyében rendelkeztek, megvallották, hogy nem az Egyház tudta nélkül, hanem annak engedélyével és tekintélyével jártak el; a törvényes születés, a válás és a házassági kötelék minden kérdésében kikérték és el is szokták fogadni az Egyház véleményét. Joggal határozta meg tehát a Trienti Zsinat, hogy az Egyház hatalmában áll "a bontó akadályok meghatározása, és a házassági ügyek egyházi bíróságra tartoznak" (24. sessio).

4. A HÁZASSÁGI SZERZŐDÉS ÉS A SZENTSÉG ELVÁLASZTHATATLAN

Senkit ne tévesszen meg a jogászok által annyit hangoztatott különbségtétel, tudniillik, hogy szét kell választani a házassági szerződést a szentségtől, nyilvánvalóan azért, hogy az Egyházhoz tartozzanak a szentségi kérdések, magát a házassági szerződést pedig az állam hatáskörébe utalják.

Egy ilyen különbségtétel, pontosabban szétszakítás nem igazolható, mert nyilvánvaló, hogy a keresztény házasságban a szentség és a házassági szerződés szétválaszthatatlan; olyannyira, hogy egy igazi és törvényes házassági szerződés nem képzelhető el anélkül, hogy szentség is ne legyen. Az Úr Krisztus ugyanis szentségi rangra emelte a házasságot, a házasság pedig maga a szerződés, ha azt jogszerűen kötik meg. Ehhez járul, hogy a házasság azért szentség, mert szent jel: kegyelmet közvetít, és Krisztusnak az Egyházzal élt misztikus házasságának képe. Mindezek megjelenési formája annak a szoros egyesülésnek a köteléke, amely a férfit és a nőt összekapcsolja, ami nem más, mint maga a házasság. Így tehát nyilvánvaló, hogy a keresztények között minden igazi házasság önmagában és önmagától szentség; semmi sem áll távolabb az igazságtól,

mint hogy a szentség a házasságra kívülről ráaggatott dísz, vagy egy olyan kívülről kapott sajtóság, amely az emberek tetszése szerint elválasztható a szerződéstől.

Sem értelemmel, sem történeti adatokkal nem bizonyítható tehát, hogy a keresztény házasságok joghatóságát jogosan ruházzák át az állami törvényhozásra. Ha e kérdésben jogsértés történt, azt nem az Egyház követte el.

III. A VÁLÁSRÓL

Bárcsak ne volnának a naturalisták szószólói annyira termékenyek károk és bajok okozásában, amennyire telve vannak hamissággal és igazságtalansággal! De könnyű belátni, mennyi veszedelemmel járnak a közönségesé tett, szent jellegüktől megfosztott házasságok, s mennyi bajt fognak hozni az egész emberiségre.

1. A TERMÉSZET ŐRZÉSÉNEK ALAPTÖRVÉNYE

Isten adta azt a törvényt, hogy amit Ő teremtett és amit a természet létrehoz, az annál hasznosabb és kedvezőbb az ember számára, minél inkább megmarad eredeti, természetes állapotában. A mindeneket teremtő Isten ugyanis jobban tudja, mi válik teremtményei javára, és Ő mindent úgy rendezett el, hogy célba érjen. Ha pedig a nagy bölcsességgel megalkotott rendet a vakmerő és bűnös ember meg akarja változtatni vagy fel akarja forgatni, akkor még a legbölcsőbb teremtett dolgok is ártalmassá válnak, és haszontalanokká lesznek, mert a változás során elveszítik az embert segítő erejüket, vagy mert Isten büntető eszközül használja őket a halandók gőgje ellen. Márpedig akik tagadják a házasság szent voltát és mindenáron a közönséges dolgok közé akarják sorolni, azok a természet alapjait forgatják föl, szembeszállnak az isteni gondviselés tervével, és lerombolják a házasság intézményét. Ezek után nem csoda, ha ezekből az esztelen és gonosz törekvésekből olyan bajok sokasága származik, amiknél nincs veszedelmesebb sem a lelkek üdvösségére, sem az államok létére nézve.

Ha meggondoljuk, mire jó a házasság isteni intézménye, nyilvánvalóvá válik, hogy Isten a közjó javára bőséges forrássá akarta tenni. És valóban, mert a házasság azon túl, hogy gyarapítja az emberiséget, jobbá és boldogabbá teszi a házastársak életét azáltal, hogy nehézségeikben támogatják, állandóan és hűségesen szeretik egymást, javaikat közösen birtokolják és a szentségből kegyelmi segítséget nyernek. Mindez a családnak is nagyon sokat segít, mert amíg a házasság megfelel a természetnek és igazodik Isten terveihez, addig meg tudja erősíteni a szülők közti egyetértést, biztosítani tudja a gyermekek jó nevelését, az isteni példával szelidíti a családfő tekintélyét; megtanítja a gyermekeket a szülőkkel, a család alkalmazottait a munkaadóival szembeni engedelmessegre. Az ilyen házasságokból joggal vár az állam becsületes, istenfélelemre és szeretetre szoktatott új nemzedéket, melynek tagjai kötelességtudóak, a jogos és törvényes előjáróknak engedelmeskednek, mindenkit szeretnek és nem bántanak senkit.

Ezeket az üdvös gyümölcsöket a házasság mindaddig teremni tudja, amíg megőrzi szent jellegét, egységét és felbonthatatlanságát, mert ezekből származik üdvös és termékeny ereje. És kétségtelen, hogy a házasság mindig megtermi ezeket a gyümölcsöket, ha hű marad az Egyházhoz, mely egységének, szentségének és felbonthatatlanságának hűséges őre és támasza.

2. A VALLÁS NÉLKÜLI HÁZASSÁG KÖVETKEZMÉNYE A VÁLÁS

Mivel azonban mostanában sokfelé az emberi jogot állítják a természetes és az isteni jog helyébe, nemcsak a házasság fogalma és képe kezd elhomályosodni -- melyet a természet írt az emberi lelkekbe --, hanem emberi rosszaságból még a keresztény házastársak között is meggyengült a házasság nagy jókat termő ereje. Mi jó származhat olyan házasságokból, melyekből kitessekelik a vallást, mely minden jó szülője, az

erények táplálója és a lelket magasztos értékekre serkentő ösztöke? Ha elúzik a vallást, a házasság szükségszerűen a bűnös emberi természet és az érzéki vágyak gonosz uralmának rabszolgája lesz, és a természetes tisztesség aligha fogja megvédeni. Ebből pedig sokszoros veszedelem származik nemcsak a családokra, hanem a társadalomra nézve is.

Ha ugyanis elúzik az üdvös istenfélelmet és nincs mód a gondok könnyítésére -- amire leginkább a keresztény vallás nyújt lehetőséget --, gyakran elviselhetetlennek látszanak a házasság feladatai és kötelességei. És ha alkati különbségek, nézeteltérések, hűtlenség vagy más okok jelentkeznek, esetleg közös megegyezés alapján sokan akarnak megszabadulni a házassági köteléktől, melyről úgy gondolják, hogy emberi jog és saját kedvük szerint vették magukra. Ha pedig tiltó törvényekkel találják magukat szemben, rossznak, embertelennek, a polgári szabadságjogokkal ellenkezőnek minősítik a törvényt, és azt mondják: ezeket az elavult és embertelen törvényeket el kell törölni, és emberségesebbeket kell alkotni, melyek megengedik a válást.

Korunk törvényhozói, mivel ugyanolyan jogi elveket vallanak, még ha akarnák sem tudnák tartani magukat az emberek mondott hamisságával szemben. Azt mondják tehát: engedni kell a kor igényeinek, és meg kell adni a lehetőséget a válásra. Erről a történelem is tanúskodik. Más példákat mellőzve csak a múlt század végi francia forradalomra hivatkozunk: amikor elűzték Istent és az egész társadalom közönségessé vált, törvénybe iktatták a válást. Most sokan ezt a törvényt akarják felújítani, mert Istent és az Egyházat ki akarják űzni a társadalomból és az emberi kapcsolatokból. Oktalanul úgy vélik ugyanis, hogy ilyen törvényekkel orvosolni lehet a korunkban tomboló erkölcstelenséget.

3. A VÁLÁS ÁRTALMAI

Nem is kell mondanunk, hogy mennyi rossz van a válásban. A változtatható házassági szerződés következtében meggyengül a kölcsönös jóakarát, veszedelmes tápot kap a hűtlenség, kárt szenved a gyermekek védelme és nevelése, lehetőség nyílik a családi közösségek felbomlására, széthúzás támad a családok között; csökken az asszony méltósága és abba s veszélybe kerül, hogy miután a férj kiélte magát, elhagyja őt.

Mivel a családok szétrombolására és az országok elpusztítására nincs alkalmasabb eszköz az erkölcsök megrontásánál, könnyen belátható, hogy a család és a társadalom legnagyobb ellensége a válás, mely a népem megromlott erkölcséből születik, s -- a tények tanúsága szerint -- mind a magán, mind a közéletben a legnagyobb bűnöknek nyit kaput. S még súlyosabb a baj, ha meggondoljuk, hogy semmiféle fékező erő sem tudja többé az egyszer megengedett válás lehetőségét biztos és meghatározott korlátok között tartani. Igen nagy ereje van a példának és még nagyobb az érzéki szenvedélyeknek, melyek ösztönzésére a válási kedv -- mint egy ragályos népbetegség -- napról napra több lelket fertőz meg, s úgy árad, mint a partjai közül kilépett folyó.

4. A TÖRTÉNELEM TANÚSÁGA A VÁLÁSRÓL

Mindez önmagától világos. A történelmi tapasztalatok felidézéssel azonban még világosabb lesz. Amint a törvény kezdett utat nyitni a válásnak megszaporodtak a széthúzások, nézetkülönbségek, veszekedések. Olyan rossz életformák alakultak ki, hogy a válás védelmezői maguk megbánták amit tettek, s ha ellenkező értelmű törvénnyel nem keresték volna a baj orvoslását, attól kellett volna félni, hogy az állam az önmaga által felidézett baj áldozata lesz.

Úgy mondják, hogy a régi rómaiak, amikor először találkoztak a válással, megrendültek. Nem sok idő múltán azonban az emberek becsületérzése eltompult, az érzéki vágyakat fékező szemérmesség kiveszett, s a házastársi hűség helyére olyan szabadosság lépett,

hogy valószínűnek látsszik, amit egyes íróknál olvasunk: az asszonyok nem a konzulok változása, hanem férjeik cseréltetése szerint számlálták az éveket.

Ugyanígy a protestánsok körében kezdetben csak ritkán és bizonyos körülmények között engedélyezte a törvény a válást. Az imén felsorol okok miatt azonban úgy elszaporodtak a válások Németországban és Amerikában, hogy akik józanul gondolkodnak, siratják az erkölcsi romlást és a vakmerően könnyelmű törvényeket.

Nem volt ez másként a katolikusnak nevezett országokban sem. Aho csak helyet adtak a válásnak, a bekövetkezett bajok sokasága rácsúszott a törvényhozók érvelésére. A válni akarók közül ugyanis sokan hazug módon bizonyították a törvényes válást lehetővé tevő okokat a bíróság előtt, s ezzel a köztisztesség olyan kárt szenvedett, hogy mindenki úgy vélte: a lehető legsürgősebben ellentétes értelmű törvényekkel kell javítani a helyzetet.

És ki kételkednék abban, hogy nem ugyanilyen gyászos eredményre jutnak mindazok, akik bárhol a válás mellett kardoskodnak? Az emberi vélekedésekben és nyilatkozatokban ugyanis nincs olyan erő, mely meg tudná változtatni a dolgok természetét. Ezért oktanul értelmezik a közjót azok, akik úgy vélik, hogy büntetlenül forgathatják fel a házasság rendjét. S ha minden vallásos és szent jelleg kiirtásával akarják megcsonkítani a házasságot, gonoszabbat tesznek, mint amit a pogányok műveltek a maguk házasságával. Ha tehát meg nem változik felfogásuk, a családnak és a társadalomnak állandóan félnie kell attól, hogy beleesnek abba a csapdába, amiben már tömegek vannak. Mindebből kiviláglik, milyen esztelenség és képtelenség a közjó előmozdítását várni a válástól, amely inkább vermet és a társadalomnak.

5. AZ EGYHÁZ SZOLGÁLATA A FELBONTHATATLANSÁGÉRT

Meg kell tehát vallani, hogy az összes népek közjáváért legtöbbet a katolikus egyház tett, amikor mindig ügyelt a házasság szent jellegére és felbonthatatlanságára. És nem kis hála illeti azért, hogy immár száz esztendeje nyíltan szembeszállt a házasság ellen oly sokat vétő polgári törvényekkel (VI. Pius levele 1793. V. 28-án a luconi püspökhöz); hogy anatómával sújtotta a protestánsok válásról és válólevélről szóló eretnokségét (Trienti zsinat 24. sessio 5,7); hogy a görögök körében szokásos válást sokszor elítélte; hogy érvénytelennek nyilvánította az olyan házasságokat, melyeket úgy kötöttek meg, hogy felbontják, ha akarják; végül, hogy kezdettől fogva visszautasította azokat az állami törvényeket, melyek támogatták a válást.

Azok a pápák, akik sokszor ellenálltak fejedelmeknek, amikor azok fenyegetve követelték válásuk elismerését, nemcsak a vallás sértetlenségéért, hanem az egész emberiség javáért is harcoltak. Az utókor csodálattal tekint azokra a bátor lelkű pápákra, akik szembe mertek szállni a hatalmas uralkodókkal: I. Miklós pápa Lothárral, II. Orbán és II. Paszkál pápa I. Fülöp francia királlyal, III. Celesztin és III. Ince pápa II. Fülöp francia királlyal, VII. Kelemen és III. Pál VIII. Henrik angol királlyal, végül VII. Pius pápa I. Napóleonnal.

6. AZ EGYHÁZ ÉS AZ ÁLLAM EGYÜTTMŰKÖDÉSE

A dolgok ilyen állása mellett a kormányfők és az államok vezetői, ha értelmesen akarnak élni, ha bölcsen akarnak kormányozni, ha népük javát akarják, inkább tartsák tiszteletben a házasság szent törvényeit és vegyék igénybe az Egyház segítségét a családok boldogulása és az erkölcsi törvények védelme érdekében, mint hogy olyan gyanúba hozzák az Egyházat, hogy az ember ellensége; és ne vádolják azzal, hogy jogtalanul követeli magának a polgári jog egy részét.

Annál is inkább, mert a katolikus Egyház amennyire nem térhet el jogai védelmétől és vallási kötelezettségeitől, annyira hajlandó az engedékenységre azokban a dolgokban,

amelyek nem sértik jogait és szent kötelességeit. Ezért soha nem rendelkezett a házasságról anélkül, hogy tekintetbe ne vette volna a társadalom és a népek állapotát; s amennyire tehetette, nem is egyszer, amikor erre jogos és súlyos okok késztették, enyhített a törvény szigorán.

Az Egyház tudja és nem is tagadja, hogy a szentségi házasságnak, mivel célja a társadalom megtartása és gyarapítása, kapcsolata van olyan dolgokkal, amelyek a házasságból következnek ugyan, de a polgári törvények körébe tartoznak. Ezekről a kérdésekről joggal határoznak a polgári törvényhozók.

Senki nem vonja kétségbe, hogy az Egyház alapítója, Jézus Krisztus külön akarta választani a szent és polgári hatalmat és mindkettőt szabadnak akarta a maga ügyei intézésében. Hozzáteve azonban, hogy mindkét hatalomnak javára válik és minden ember érdeke, hogy közöttük kapcsolat és összhang legyen, s azokban a dolgokban, melyekről különböző szempontok szerint együtt kell dönteniük, a földi hatalom birtokosa alkalmas és megfelelő módon attól függjön, aki a mennyei hatalom birtokosa.

Ebben az összhangban és együttesben nemcsak mindkét hatalom legjobb gyakorlási módja van adva, hanem így találják meg a legalkalmasabb és leghatásosabb módot is arra, hogy az egész emberi nemet segítsék földi boldogulásában és az örök élet elérésében. Mert miként, ha az emberi értelem találkozik a keresztény hittel, sokkal nemesebbé válik és erősebb lesz a tévedések elkerülésére és elűzésére, és viszont, a hit nem kis támaszt talál az értelemben; ugyanígy ha a szent Egyház hatalmával barátságosan együttműködik a polgári hatalom, mindkettőjüknek csak előnye származik belőle. Az állam méltósága növekszik, és ha a vallás jár előtte, uralma nem lesz igazságtalan; az Egyházat pedig a hívők közjávára támogatja és oltalmazza.

Mi tehát az elmondottaktól indítva mint máskor is, most is ismét sürgetjük az államférfiakat az egyetértés és a barátság megtalálására. Atyai jóakarattal elsőként nyújtjuk feléjük jobbunkat és felajánljuk legfőbb hatalmunk támaszát, melyre manapság annál inkább szükség van, minél inkább gyengül az emberek sérült közvéleményében a kormányzási jog értékelése. A lelkekben már fellobban a vakmerő szabadság vágya, és minden, még a legtörvényesebb kormány uralmát is le akarják rázni magukról. Ezért a közjót követeli, hogy egyesítsük a két hatalom erőit azoknak a károknak megelőzésére, melyek nemcsak az Egyházat, hanem a polgári társadalmat is veszélyeztetik.

IV. BUZDÍTÁS A PÜSPÖKÖKHOZ TANÍTANI KELL A KERESZTÉNY HÁZASSÁGOT

Miközben azonban nagyon ajánljuk a baráti akaratok találkozását és könyörögve kérjük Istent, a Béke Fejedelmét, hogy ébressze föl minden ember lelkében az egyetértés szeretetét, nem mulaszthatjuk el, hogy ne ébresztgessük, Tisztelendő Testvérek, gondoskodástokat, éberségteket és jóra való törekvésteket, melyekről tudjuk, hogy igen nagyok bennetek. Amennyire erőtök engedi, s amennyire csak tekintélyetekből telik, legyetek rajta, hogy a gondotokra bízott emberek körében sértetlenül és romlatlanul maradjon meg az a tanítás, amit az Úr Krisztus és az égi akarat hirdetői, az Apostolok ránk hagytak, s melyet a katolikus Egyház hűségesen megőrzött és minden korok keresztényeinek megtartani parancsolt.

Főleg arra legyen gondotok, hogy a nép ismerje a keresztény bölcsesség parancsait; mindig tartsa emlékezetében, hogy a házasságot nem emberek akarata, hanem Isten tekintélye és szándéka alapította és ezen törvény alapján egy férfi és egy nő életszövetsége. Krisztus pedig, az új szövetség szerzője, ezt a szövetséget a természet rendjéből szentségi rangra emelte és a kötelekre vonatkozóan az Egyháznak adta át a törvényhozói és bírói hatalmat. E témakörben nagyon óvakodnunk kell, hogy az ellenség

téves következtetései, melyekkel elvitatják az Egyháztól ezt a jogot, megtévesszék a hívő lelkeket.

Hasonlóképpen mindenkinek világosan kell látnia, hogy ha katolikus férfi és nő nem szentségi házasságot köt, valójában nem jön létre házasság. Hiába kötik meg a polgári törvények előírásai szerint, nem házasságkötés az, hanem csak egy polgári törvény által bevezetett szertartás. A polgári törvény a házasságnak csak olyan következményeiben illetékes, amelyek az ő hatáskörébe tartoznak. Ilyen ügyek pedig eleve feltételeznek egy érvényes házasságot.

Minderről elsősorban a jegyeseknek kell tudomást szerezniük, akiknek azt is tudniuk kell, hogy a megfelelő kérdésekben szabad a polgári törvények előírásai szerint eljárniuk. Az Egyház ugyanis nem akarja, hogy a házasság bármelyik polgári következményében ők maguk vagy gyermekeik kárt szenvedjenek.

A vélemények mai zűrzavarában azt is tudniuk kell, hogy nincs olyan hatalom, mely a keresztények között érvényesen megkötött és elhált házasságot feloldhatná; ezért nyilvános bűnösnek számítanak azok, akik bármilyen okra hivatkozva előző házastársuk halála előtt újabb házasság megkötését kísérlik meg.

Ha pedig egy házasság odáig fajulna, hogy az együttélés elviselhetetlenné válik, az Egyház megengedi a különválást, és a házasság állapotának megfelelő módon próbálja enyhíteni a különválás káros következményeit; de nem engedi, hogy a felek közti kibékülés érdekében ne történjék semmi, vagy erről reménytelenül lemondjanak.

Igaz, ezek szélsőségek, de könnyen el lehetett volna kerülni, ha a jegyesek, megfontolván a házastársak kötelességeit és a házasság okait, olyan lelküllettel léptek volna házasságra, amelyet a szentség megkövetel; és nem veszekedésekkel folytattak volna egy elhamarkodott házasságkötést, amellyel még Isten haragját is magukra vonják.

Összefoglalva: a házasság akkor lesz derűsen és békésen szilárd, ha a hitvestársak a vallásosságából merítik az életet, mert ez az erény teszi erőssé és legyőzhetetlenné a lelket; ennek következtében képes a lélek arra, hogy az esetleges rossz szokásokat, az erkölcsi és alkati különbségeket, az anyaság gondjait, a gyermeknevelés terheit, az élet nehézségeit és az akadályokat ne csak higgadtan, hanem szívesen viselje.

Attól is óvakodni kell, hogy ne kössenek katolikusok könnyedén vegyes házasságot nem-katolikus féllal. A vallás kérdésében különböző lelkek között ugyanis más kérdésekben sem lehet teljes összhangot várni. Az ilyen házasságoktól főleg azért kell óvakodni, mert alkalmat jelentenek tiltott társaságokba való keveredésre, más vallásokkal való közösködésre; veszélyt jelenthetnek a katolikus fél hitére, akadályozzák a gyermekek nevelését és arra indítanak, hogy félretéve az igazság és a hamisság különbségét, teljesen egyformának tekintsenek minden vallást.

Utolsó helyen, mert jól tudjuk, hogy szeretetünkől senkit sem szabad irekeszteni, figyelmetekbe ajánljuk, Tisztelendő Testvérek, azokat a nyomorúságban élő lelkeket, akiket elragadott a szenvedély vihara és üdvösségükről megfeledkezve a házasság törvényes kötelékén kívül bűnös életet élnek. Tegyetek meg mindent annak érdekében, hogy visszahozzátok őket! Akár ti magatok, akár mások közvetítésével ébresszétek fel őket, hogy érezzék meg: rosszat tesznek. Tartsanak bűnbánatot és kössenek érvényes, katolikus házasságot.

BEFEJEZÉS

Mindaz, amit fontosnak tartottunk a keresztény házassággal kapcsolatban elmondani nektek, Tisztelendő Testvérek, könnyen láthatjátok, nemcsak a polgári társadalom fennmaradásához, hanem az emberek örök üdvösségéhez is alapvetően hozzátartozik.

Adja Isten, hogy minél nagyobb súlya és jelentősége van ezeknek a dolgoknak, annál tanulékonyabb és készségesebb akarattal hallgassák mindenütt. Ezért valamenyien alázattal kérjük a szeplőtelen Boldogságos Szűz Máriát, hogy a lelkek hitre-ébresztésével mutassa meg, hogy Anyja és oltalmazója az embereknek. Ugyanilyen buzgósággal kérjük az Apostolfejedelmeket, Szent Pétert és Szent Pált, akik megfékeztek a babonákat és elvetették az igazság magvait, hogy hathatós oltalmukkal óvják az emberi nemet az újjászülető tévedések áradatától.

A mennyei ajándékok zálogaként és különleges jóakaratumk jeleként adjuk mindannyiatokra, Tisztelendő Testvérek, és a rátok bízott népre is szívből Apostoli Áldásunkat.

*Kelt Rómában, Szent Péternél, 1880. február 10-én, pápaságunk második évében.
XIII. Leó pápa*